

NYITRAI KONSTANTIN FILOZÓFUS EGYETEM
KÖZÉP-EURÓPAI TANULMÁNYOK KARA
TERMINI MAGYAR NYELVI KUTATÓHÁLÓZAT

**Egyszerű és szervezett
nyelvi menedzselés
kétnyelvű környezetben**

Szerkesztette: Bauko János – Presinszky Károly

Nyitra – Törökbálint
2024

Egyszerű és szervezett nyelvi menedzselés kétnyelvű környezetben

Tanulmánykötet

Szerkesztette:

BAUKO JÁNOS – PRESINSZKY KÁROLY

Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara
Termini Magyar Nyelvi Kutatóhálózat
Nyitra – Törökbálint
2024

Készült a VEGA 1/0316/21-es számú, *Egyszerű és szervezett nyelvi menedzselés szlovák–magyar kétnyelvű környezetben* megnevezésű projekt keretében.

Lektorálta:

Péntek János
Csernicskó István

© Szerzők, 2024

© Szerkesztők, 2024

ISBN 978-80-558-2186-3

EAN 9788055821863

TARTALOM

Szerkesztői előszó	5
Szoták Szilvia – Tamás Dóra Mária: Egy készülő oktatás-terminológiai adatbázis módszertani elvei	7
Benő Attila: A Termini-szótár hasznosíthatósága a terminológiai adatbázisok építésében	27
M. Pintér Tibor – P. Márkus Katalin – Lipp Veronika – Prószekey Gábor: Lexikográfiamentes a Termini magyar–magyar szótár és adatbázisban	41
Váradi Krisztián – Hires-László Kornélia: „Návcsánnyá” a magyarországi terminológiai kontextusban	51
Tolcsvai Nagy Gábor: A kétnyelvűség szociokulturális módosulása Felvidéken	63
Szabómihály Gizella: A szervezett nyelvi menedzselés egy sajátos formája: a szlovákiai magyar település- és településrésznevek kormányzati szintű szabályozása	79
Kolláth Anna – Gaál Péter: Oktatásterminológia és kétnyelvű oktatás, avagy a puding próbája... ..	95
Lehocki-Samardžić Anna – Csapó Nándor – Delatović Sonja: A horvátországi magyar oktatási terminológia sajátosságai a magyar köznevelési rendszerhez viszonyítva	109
Vukov-Raffai Éva – Rajsli Emese: Oktatási terminusok szerkezeti eltérései magyar–szerb viszonylatban	123
Szabó T. Annamária Ulla: Családi nyelvi menedzsment a nyugati magyar diaszpórában	133
Simon Szabolcs – Papp Tamara: A tankönyvbeli terminológia mint nyelvi menedzselési kérdés. A szlovákiai magyar középiskolai biológia-tankönyvek példája	147
Huber Máté – Zentainé Kollár Andrea: Iskolai nyelvi tájkép egy budapesti olasz–magyar két tanítási nyelvű gimnáziumban	163
Kadvány Gergely: A foglalkozást jelölő főnevek nyelvi menedzselése az olasz nyelvben	177

Kozmács István – Vančo Ildikó: Az észtországi kisebbségi és oktatási helyzet bemutatása	189
Oros Bugár Anna – Vančo Ildikó: Második és idegen nyelv elsajátításának szintje kisebbségi egyetemi hallgatók körében	211
Vančo Ildikó – Illés Dániel: Kiválasztott nyelvjárási jelenségek előfordulásának gyakorisága formális beszédhelyzetben és azok elfogadottsága a szlovákiai magyar középiskolás diákok körében	225
Presinszky Károly: A csallóközi magyar nyelvjárás megjelenítése közösségi médiatartalmakban	235
Csobády Csilla: Kisebbségi helynévhasználat szlovák–magyar két- nyelvű környezetben a Rozsnyói járás választott településein	251
Angyal László: Egyszerű névmenedzselés: nyitrai egyetemi hallgatók család- és keresztnévvel kapcsolatos névtani ismeretei és attitűdjei	263
Bauko János: Névmenedzselés kétnyelvű környezetben. Magyar–szlovák keresztnévkönyv	287

„NÁVCSÁNNYÁ” A MAGYARORSZÁGI TERMINOLÓGIAI KONTEXTUSBAN

VÁRADI KRISZTIÁN* – HIRES-LÁSZLÓ KORNÉLIA**

*II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Beregszász; Pannon Egyetem,
Többszempvűségi Nyelvtudományi Doktori Iskola, Veszprém

**II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Beregszász
varadi.krisztian@kmf.org.ua – hires.laszlo.kornelia@kmf.org.ua

1. Bevezetés

2024 tavaszán elkezdődtek azok a munkálatok, amelyek a „Tudomány a Magyar Nyelvért Nemzeti Program – Magyar terminológiastratégia alprogram” Oktatóterminológiai alprojektjének (röviden: EDUTerm) keretében zajlanak a Termini Magyar Nyelvi Kutatóhálózathoz tartozó kutatóintézetek közreműködésével. A Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont is csatlakozott ezen munkafolyamathoz, amelynek keretében első ízben a magyarországi köznevelési törvényből¹ kivonatolt terminusokat feleltetjük meg az ukránnyelvű ekvivalensekkel és kapcsoljuk össze a hatályos ukránai törvényekkel. A tanulmány készítésének időpontjában összesen 982 terminus szerepelt az adatbázisban, amelyek mind a magyarországi köznevelési intézményekhez, az intézmények működésének jogszabályi háttéréhez, valamint az oktatási-nevelési munka különböző részterületeihez kapcsolódnak.

Tanulmányunk célja annak bemutatása, hogy az első 250 terminus megfeleltetése során milyen tapasztalatokra tettünk szert a magyarországi és az ukránai köznevelési rendszer közötti fogalmi különbségekkel kapcsolatosan. Ahogy az a későbbiek folyamán körvonalazódik, a legnagyobb problémákat az összetett terminusok átültetése, a magyar és az ukrán nyelv kö-

¹ 2011. évi CXc. törvény a nemzeti köznevelésről
(<https://njt.hu/jogszabaly/2011-190-00-00.77>).

zötti nyelvtani különbségek, a funkcionális ekvivalensek keresése, az új ukrán közoktatási rendszer felépítése, valamint a régiós ekvivalensek felkutatása jelentette.

Munkánk alapjául az alábbi ukrainai oktatási törvények szolgáltak:

- Ukrajna 1998. évi törvénye „A szakmai (szak- és műszaki) oktatásról”²;
- Ukrajna 2000. évi törvénye „A tanórán kívüli oktatásról”³;
- Ukrajna 2001. évi törvénye „Az óvodai nevelésről”⁴;
- Ukrajna 2014. évi törvénye „A felsőoktatásról”⁵;
- Ukrajna 2017. évi törvénye „Az oktatásról”⁶;
- Ukrajna 2020. évi törvénye „A teljes általános közép fokú oktatásról”⁷.

2. A terminológiai munka menete

A terminológiai munka alapját a magyarországi köznevelési törvényből kivonatolt 982 terminus adta. Első lépésként ezekhez a terminusokhoz kerestünk forrásnyelvi definíciókat és definíciós kontextusokat, hiszen csak úgy tudjuk megfelelően átültetni a terminusokat egy másik nyelvre, ha ismerjük a pontos jelentésüket. Ezt követően a magyar terminusok célnyelvi ekvivalenseinek a meghatározása következett, majd a célnyelvi terminusokhoz szintén kerestünk definíciókat és definíciós kontextusokat, ezzel is segítve azon fordítók munkáját, akik az adatbázis alapján létrejövő oktatás-terminológiai szótárt fogják használni a jövőben. A továbbiakban megállapítottuk a célnyelvi terminusok nyelvtani nemét, mivel az ukrán nyelvben minden főnévnek van neme, és a kivonatolt terminusok több mint 90%-a főnév volt.

² Закон України 1998, № 32, ст. 215 „Про професійну (професійно-технічну) освіту” (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/103/98-вр>).

³ Закон України 2000, № 46, ст. 393 „Про позапідсільну освіту” (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1841-14>).

⁴ Закон України 2001, № 49, ст. 259 „Про дошкільну освіту” (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14>).

⁵ Закон України 2014, № 37-38, ст. 2004 „Про вищу освіту” (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>).

⁶ Закон України 2017, № 38-39, ст. 380 „Про освіту” (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>).

⁷ Закон України 2020, № 31, ст. 226 „Про повну загальну середню освіту” (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20>).

A forrás- és célnyelvi terminusok között fennálló ekvivalencia típusát szintén jelöltük. Öt ekvivalenciátípust különítettünk el:

1. **Teljes ekvivalencia** – a forrás- és célnyelvi terminus teljes mértékben megegyezik egymással (például: *bizonyítvány* = *свідоцтво*).
2. **Részleges ekvivalencia** – a forrás- és célnyelvi terminus csak részlegesen egyezik meg egymással (például: *beszédfogyatékos* = *особа з вадами мовлення* ’beszédhibás személy’).
3. **Funkcionális ekvivalencia** – ebben az esetben az adott forrásnyelvi fogalom nem létezik a célnyelven, viszont van olyan megfelelője, amely megközelítőleg azonos funkciót tölt be (például: *életvitelszerűen* = *мати постійне місце проживання* ’állandó lakóhellyel rendelkezni’).
4. **Terminusjelölt** – a forrásnyelvi fogalom egyáltalán nem létezik a célnyelven, ezért egy új szakszójelöltet alkotunk tükörfordítás segítségével, forrásként feltüntetve a terminusjelöltet megalkotó nyelvi szakértő nevét (például: *ELTE Gyakorló Országos Pedagógiai Szakszolgálat* = *Практична національна педагогічна служба Наукового університету імені Емвеши Лоранда*).
5. **Parafrázis** – a forrásnyelvi fogalom nem létezik a célnyelvenben, ezért körülírással hozzuk létre a célnyelvi ekvivalenst (például: *nevelőtestület képviselőjében eljáró pedagógus* = *вчитель, який діє від імені педагогічної ради* ’tanár, aki a pedagógiai testület képviselőjében jár el’).

Miután megtörtént a forrás- és célnyelv közötti megfeleltetés, ráterheltünk a terminológiai szótár egyik sajátosságára, mégpedig a régiós ekvivalensek meghatározására. Esetünkben ezek olyan magyar nyelvű terminusok vagy az ukrán nyelvből átvett kölcsönszavak, amelyek a kárpátaljai magyar beszélők körében elterjedtek, és gyakran a hivatalos magyarországi ekvivalensek helyett használják őket. A kárpátaljai magyar nyelvű régiós ekvivalensek keresésében kitűnő forrást szolgáltat a Termini magyar–magyar szótár és adatbázis (Csernicskó–Márku 2021; Lanstyák et al. 2010; M. Pintér et al. 2023). A Termini-szótár 2024 tavaszán összesen 905 kárpátaljai felségjelzéssel rendelkező szócikket tartalmazott (Váradi 2024: 395), amelyekből 77 tartozott az oktatás és nevelés tárgykörébe, így ezeket a kölcsönszavakat is fokozatosan beépítjük a készülő oktatásterminológiai adatbázisba.

A terminológiai munka azonban itt még nem ér véget, mivel az adatmezőkben szükség esetén fel kell tüntetni az adott fogalomhoz kapcsolódó forrás- és célnyelvi terminusokat, valamint a kapcsolódó régiós ek-

vivalenseket is, illetve meg kell határozni a terminusok közötti reláció típusát (rövidítés, szinonima, antonima, fajfogalom, gyűjtőfogalom, asszociációs reláció, archaikus változat). Utolsó lépésként pedig besoroljuk a terminusokat a projekt keretében létrehozott doménrendszer szerint különböző doménekbe, aldoménekbe, gyűjteményekbe és fogalmi körökbe. A munkálatok Tamás Dóra Mária közreműködésével zajlanak, aki a terminográfia módszertana és menedzselése (Tamás 2014: 15–48) mentén alakítja a munkafolyamatok részleteit.

3. A magyar–ukrán oktatásterminológia nehézségei

A következő vázlatpontokban a terminológiai munka azon aspektusait szeretnénk bemutatni, amelyek nehézséget jelentettek a magyar és az ukrán köznevelési rendszerhez tartozó terminusok megfeleltetése során. Fontos azonban kihangsúlyozni, hogy ezek a problémák az első 250 terminussal folytatott munka során merültek fel, tehát a munka háromnegyed része még hátravan. Az említett nehézségek bemutatása mellett arra is kitérünk, hogy hogyan oldottuk meg őket, ezzel is bemutatva azokat a hasznos gyakorlatokat, amelyek segíthetik az oktatási terminológusok munkáját a jövőben.

3.1. Összetett terminusok átültetése

Kezdetben a legtöbb gondot a komplex forrásnyelvi terminusok célnyelvre történő átültetése jelentette, mivel a magyar és az ukrán oktatási és közigazgatási rendszerek között számos hégzag található, amelyekre gyakorlatilag lehetetlen teljes ekvivalenciával rendelkező terminust találni. A legtöbb esetben sikerült funkcionális ekvivalenst találni, viszont az összetett, három vagy több szóból álló terminusok esetében csak egy megoldás volt: a terminusjelöltek vagy parafrázisok kidolgozása.

Rögtön az első terminus esetében ebbe a nehézségbe ütköztünk, mivel a „komplex” típusú felsőfokú államilag elismert nyelvvizsga-bizonyítvány kifejezésre nem létezik sem teljes, sem részleges ekvivalenciával megadható terminus. Bár Ukrajnában létezik felsőfokú nyelvvizsga-bizonyítvány, azonban sem „komplex” típusú, sem államilag elismert jelzővel rendelkező nyelvvizsga-bizonyítvánnyal nem találkozhatunk. Ehelyett csak nemzetközi nyelvvizsga-bizonyítványokra hivatkozni, amelyeket *міжнародний мовний сертифікат*-ként neveznek. Létezik azonban állami nyelvvizsga-bizonyítvány, amely az ukrán államnyelv ismeretének szintjét igazolja

(державний сертифікат про рівень володіння державною мовою). Megoldásként egy szakfordító segítségével dolgoztunk ki terminusjelöltet, amely teljes egészében lefedi a forrásnyelvi terminus jelentését: *сертифікат про вищий рівень володіння іноземною мовою «комплексного» типу, який визнаний державою*. Az ehhez hasonló szemantikai hézagok betöltése révén válik a magyar és az ukrán köznevelési rendszer egymással szinte teljes mértékben megfeleltethetővé.

Az összetett terminusok jelentette nehézséget mutatja a következő példánk is: *állami felsőoktatási intézmény által fenntartott köznevelési intézmény*. Ez a terminus jól mutatja, hogy minél komplexebb egy terminus, minél több szóból tevődik össze, annál több jelentésárnyalattal rendelkezik, így annál nehezebb azt hűen átültetni a célnyelvre. Éppen ezért döntöttük a parafrázis alkalmazása mellett: *загальноосвітній заклад, що перебуває на утриманні державного закладу вищої освіти* 'közoktatási intézmény, amelyet állami felsőoktatási intézmény tart fenn'. Ez a körülírás tartalmazza a forrásnyelvi terminus összes jelentéstöltetét.

3.2. A magyar és az ukrán nyelv közötti nyelvtani különbségek

A második probléma abból a nyilvánvaló tényből ered, hogy a magyar és az ukrán genetikai és tipológiai szempontból is különböző nyelvek. A magyar nyelv az uráli nyelvcsalád tagja, azon belül is a finnugor nyelvek közé tartozik, míg az ukrán nyelv az indoeurópai nyelvcsaládhoz sorolható, és a keleti szláv nyelvek csoportjának egyik tagja. Ez olyan jelentős nyelvtani különbségeket jelent a két nyelv között, amelyeket sok esetben nem könnyű áthidalni. Emellett különbség van a két nyelv által használt írásjelek között is, mivel a magyar nyelv a latin ábécét használja, míg az ukrán nyelv a cirill írásrendszert alkalmazza.

A terminológiai munka során előforduló legszembetűnőbb nyelvtani különbségeket az 1. számú táblázat foglalja össze.

Nyelvtani különbségek	Magyar nyelv	Ukrán nyelv
Főnevek neme	Nincs, egyes esetekben lexikai nem előfordul	A főnév alapalakjának utolsó hangja jelzi
Mellékevek alapalakja	Egy formája van, például: <i>digitális</i>	Három formája van, például: <i>цифровий, цифрова, цифрове</i>
Igék szótári alakja	E/3. személyű igealak, például: <i>beírat</i>	Főnévi igenévi alak, például: <i>записувати</i>
Szóösszetételek vs. körülírások	Egy szó, például: <i>énnyelvismerés</i>	Több szó, például: <i>залишення на повторний курс</i>

1. táblázat: A magyar és az ukrán nyelv közötti nyelvtani különbségek

A magyar nyelv nem tesz különbséget a grammatikai nemek között, viszont egyes élőlényeket jelölő főneveknél megfigyelhető az úgynevezett lexikai nem (Vasvári 2014). Például: *apa* és *anya*, *férfi* és *nő*. Az ukrán nyelvben ez sokkal bonyolultabb, mivel a főnevek alapalakjának utolsó hangját kell figyelnünk ahhoz, hogy besoroljuk őket a három nyelvtani nem valamelyikébe. A kemény mássalhangzóra végződő főnevek általában hímneműek (*чоловічий* *pid*, például: *клас* 'osztály'), az *-a/-я* magánhangzókra végződő főnevek a legtöbbször nőneműek (*жіночий* *pid*, például: *перевірка* 'ellenőrzés'), míg az *-o/-e* végződésű főnevek szinte mindig semlegesneműek (*середній* *pid*, például: *право* 'jog'). Azonban ez korántsem ilyen egyszerű, mivel rengeteg kivétel van.

A főnevek nyelvtani neme kihatással van a melléknemek alakjára is, mivel az ukrán nyelvben minden melléknévnek három alakja van egyes számban: a hímnemű főnevek előtt álló melléknemek *-ий/-і* végződést kapnak (például: *матеріальний стан* 'anyagi helyzet'), a nőnemű főnevekhez tartozó melléknemek *-a/-я* végződésűek (például: *адресна таблиця* 'címtábla'), míg a semlegesnemű főnevek előtt *-e/-c* végződést kap a melléknév (például: *циркове мистецтво* 'cirkuszművészet'). Ez ismét egy olyan nyelvtani kategória az ukrán nyelvben, amely sokkal komplexebbé teszi a terminológiai munkát, hiszen a magyar nyelvben a melléknemeknek csak egy alapalakja van egyes számban. A célnyelvi ukrán terminusok meghatározásánál viszont folyamatosan oda kell figyelni a megfelelő végzések használatára.

Különbség figyelhető meg az igék szótári alakját illetően is. A magyarországi köznevelési törvényből adatolt igék mind egyes szám 3. személyben kerültek be az adatbázisba, mivel ez számít az igék szótári alakjának a magyar nyelvben. Az ukrán nyelvben viszont a főnévi igenévi alak tölti be ezt a szerepkört. Kezdetben automatikusan tükörfordítással egyes szám 3. személyben fordítottuk le az igéket ukrán nyelvre (például: *оцінює* '[ő] értékeli'), később azonban rájöttünk a probléma forrására, és áttértünk a főnévi igenévi alakok használatára (például: *оцінювати* 'értékelni').

Az utolsó kiemelő különbség a két nyelv között a szóalkotás módja. A magyar nyelvben könnyedén alkothatunk összetett szavakat a szintetikus szerkesztésmód segítségével, viszont az analitikus ukrán nyelvben ez egy fokkal nehezebb. Ezért gyakran előfordul az, hogy körülírást kell alkalmaznunk, így egy összetett magyar szó ukránnyelvű megfelelője két vagy több szóból áll (például: *csoportbontás* = *поділ класів на групи*; *diákéletréteget* = *учнівське представництво*).

3.3. Funkcionális ekvivalensek keresése

A harmadik nehézség a két ország oktatási rendszere közötti szemantikai eltérésekben nyilvánul meg. Ez leginkább a köznevelési intézménytípusok megnevezéseiben érhető tetten, hiszen Magyarország és Ukrajna oktatási rendszerének felépítése sok mindenben eltér, ahogy az a következő vázlatpontban még jobban látható lesz. Például: Ukrajnában nem létezik olyan intézménytípus, hogy *algimnázium*. Ezt a funkciót az *elemi iskola* tölti be, amely az általános iskola alsó tagozatát jelölő archaikus kifejezés. Ilyenkor a fordító feladata az, hogy megtalálja azt a célnyelvi terminust, amely bár formailag teljesen eltér a forrásnyelvi terminustól, jelentésében mégis többnyire hű marad hozzá, mivel a két fogalom ugyanazt a funkciót tölti be, ugyanazt a fogalmat jelöli a két nyelven.

Viszont az is gyakran előfordul, hogy a célnyelvi terminus létezik a magyarországi oktatási terminológiában, de teljesen más jelentéssel bír. Például: a 2011. évi CXCV. törvény 11. § (1) bekezdése⁸ alapján „*a gimnázium négy, hat vagy nyolc – nyelvi előkészítő évfolyam esetében öt, hét vagy kilenc – évfolyammal működő nevelési-oktatási intézmény, ahol általános műveltséget megalapozó, valamint érettségi vizsgára és felsőfokú iskolai tanulmányok megkezdésére felkészítő nevelés-oktatás folyik*”. Ezzel szemben Ukrajnában a 2017. évi oktatási törvény 9. cikkének (1) bekezdése⁹ szerint a gimnázium (*гімназія*) második szintű közép fokú oktatási intézmény (vagy más oktatási intézmény szerkezeti egysége), amely általános közép fokú oktatást nyújt. Ez azt jelenti, hogy az ukrainai gimnázium a magyarországi általános iskolával megegyező szintű oktatási intézmény, amely 1–9. osztályokkal működik. Korábban ezt úgy nevezték, hogy „I–II. fokozatú általános középiskola” (*загальноосвітня школа I–II ступенів*), a gimnáziumok pedig II–III. fokozatú oktatási intézményként működtek, ahová a tanulók az alsó tagozat (4. osztály) befejezése után nyerhettek felvételt, és érettségig is szerezhettek a 11. osztály végén (Beregszászi 2020: 41).

Ehhez hasonló jelentésbeli eltérések megfigyelhetők az oktatási és nevelési munka különböző részterületein is. Például: a magyarországi iskolákban a *délelőtti időszak* nem teljes megfeleltethetőséggel használatos Ukrajnában *дообідний період*-ként, mert a kutatómunka során arra lettünk figyelmesek, hogy a *дообідний час* 'délelőtti idő' funkcionális ekvivalenst

⁸ 2011. évi CXCV. törvény a nemzeti köznevelésről
(<https://njt.hu/jogszabaly/2011-190-00-00.77>).

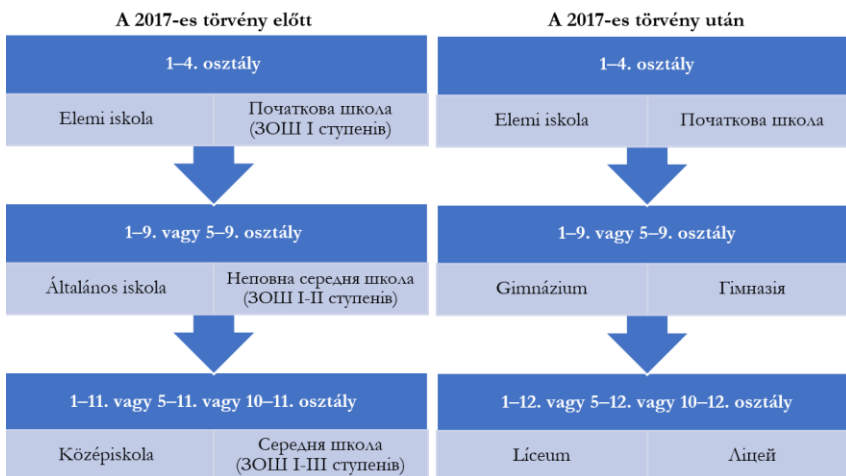
⁹ Закон України 2017, № 38-39, ст. 380 „Про освіту”
(<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>).

használják mind az oktatással kapcsolatos kiadványokban, mind a köznevelési intézmények honlapjain.

3.4. Az új ukrán közoktatási rendszer felépítése

2017. szeptember 5-én fogadta el Ukrajna Legfelsőbb Tanácsa az új oktatási törvényt, amely teljes mértékben átalakította a közoktatás rendszerét. Jelen tanulmányunkban kifejezetten az alapfokú oktatástól az érettségi megszerzéséig terjedő időszakot érintő oktatási intézmények nevében bekövetkezett változásokat szeretnénk bemutatni.

Ukrajnában háromfokozatú közoktatási rendszer van érvényben. Az I. fokozat négy évfolyamos (1–4. osztály), a II. fokozat öt évfolyamos (5–9. osztály), a III. fokozat pedig korábban két évfolyamos volt (10–11. osztály), de az új oktatási törvény elfogadását követően három évfolyamos képzéssé vált (10–12. osztály) azon gyerekek számára, akik 2018. szeptember 1-je után léptek be a közoktatásba (Beregszászi 2021: 33). Korábban az ukrainai oktatási intézmények e szinteknek megfelelően voltak elnevezve. Az „I. fokozatú általános középiskola” (*загальноосвітня школа I ступеня*) volt az elemi iskola, ez az oktatási intézménytípus megmaradt az új rendszerben is az 1–4. osztályos tanulók számára. Az „I–II. fokozatú általános középiskola” (*загальноосвітня школа I–II ступенів*) volt az általános iskola, amely napjainkban átalakult gimnáziummá, ahogy azt korábban taglaltuk. Végül, az „I–III. fokozatú általános középiskola” (*загальноосвітня школа I–III ступенів*) volt a hagyományos értelemben vett középiskola megfelelője, amelyből mára líceum lett. A 2017-es oktatási törvény szerint minden olyan közoktatási intézményt líceumnak kell nevezni, amely középiskolai végzettséget ad. Korábban azonban csak a tehetséggondozó intézmények minősültek líceumnak, amelyek általában csak 8–11. osztályokat működtettek (Orosz–Pallay 2020: 51). A fentebb ismertetett változásokat az 1. számú ábra szemlélteti.

1. ábra: Az ukrán közoktatási rendszer változásai

Az oktatásterminológiai munka során kiemelt jelentőséggel bír, hogy reflektáljunk a megnevezett szemantikai eltérésekre, és funkcionális ekvivalenseket keressünk a magyarországi terminusokhoz, valamint feltűntessük azon archaikus változatokat is, amelyek már nem érvényesek a jelenleg hatályos törvények alapján, viszont korábban széles körben ismertek és használatosak voltak.

3.5. Régiós ekvivalensek felkutatása

A magyar nyelvű régiós ekvivalensek olyan terminusok, amelyeket csak az adott régióban használ a magyar anyanyelvű közösség, esetünkben a kárpátaljai magyarság. Ilyen régiós ekvivalensek például a *gimnázium* vagy a *liceum*, amelyek ugyanúgy használatosak Magyarországon is, viszont teljesen más a jelentésük. De ugyanúgy régiós ekvivalensnek tekinthető a *nemzeti multidiszciplináris teszt*, egy több tantárgyból álló érettségi vizsgateszt, amely csak Ukrajnában létezik, és a *külső független tesztelés* (amely szintén régióspecifikus terminus) helyett vezették be 2022-ben az országban uralkodó háborús helyzet eredményeként. Az ehhez hasonló régiós ekvivalenseknek négy forrása van:

1. A Termini magyar–magyar szótár és adatbázis¹⁰;
2. Kárpátaljai kutatók által végzett oktatási, nyelvészeti és szociolingvisztikai kutatások;
3. A kárpátaljai köznevelési intézmények weboldalai;
4. A kárpátaljai magyar nyelvű sajtó.

Az oktatásterminológiai adatbázis egyik különlegessége, hogy a forrásnyelvi terminusokat nemcsak egy célnyelvre fordítja le, hanem összesen hét nyelvre (horvát, német, román, szerb, szlovák, szlovén, ukrán), és minden határon túli régiónak lehetősége van feltüntetni az oktatással kapcsolatos régióspecifikus kifejezéseket, kölcsönszavakat is. Ezáltal lehetővé válik Magyarország és a hét szomszédos ország (Horvátország, Ausztria, Románia, Szerbia, Szlovákia, Szlovénia, Ukrajna) köznevelési rendszerének egymással való megfeleltetése, külön figyelmet szentelve a nyelvek közötti kontaktusjelenségekre és az államnyelvekből átemelt, oktatással és neveléssel kapcsolatos kölcsönszavak adatolására.

4. Összefoglaló

Tanulmányunkban bemutattuk azon nehézségeket, amelyekkel a magyarországi köznevelési törvényből kivonatolt terminusok ukrán nyelvi megfelelőinek adatolása során kellett megküzdenuünk. Az oktatásterminológiai munka eredményeként egy határokon átívelő adatbázis jön létre, amelynek segítségével lehetővé válik Magyarország és a szomszédos országok köznevelési rendszere közötti szemantikai hézagok pótlása. Az adatbázis egyaránt tartalmaz archaizmusokat és neologizmusokat, valamint új terminusjelölteket is, ezzel biztosítva a különböző országok oktatási rendszereinek megfeleltetését egymással. Az oktatásterminológiai munka tovább folytatódik, így lehetőség nyílik a tanulmány kibővítésére a jövőben.

Hivatkozások

- Beregszászi Anikó 2020. *A magyar nyelv Ukrajna oktatási rendszerében: oktatásának elméleti és gyakorlati kihívásai kisebbségi helyzetben (Kárpátalja példája)*. Pannon Egyetem, Veszprém.
- Beregszászi Anikó 2021. *Alkalmi mondatok zongorára. A magyar nyelv oktatásának kihívásai kisebbségben*. Termini Egyesület, Törökbálint.

¹⁰ <https://termini.nytud.hu/htonline/>

- Csernicskó István – Márku Anita 2021. Ízelítők a Termini magyar–magyar szótár kárpátaljai anyagából. *Magyar Nyelvőr* 145/4: 417–431.
- Lanstyák István – Benő Attila – Juhász Tihamér 2010. A Termini magyar–magyar szótár és adatbázis. *REGIO – Kisebbség, Politika, Társadalom* 21/3: 37–58.
- M. Pintér Tibor – P. Márkus Katalin – Benő Attila 2023. Research Report: Termini Online Hungarian Dictionary and Database (TOHDD): A Dictionary for Hungarian Varieties Spoken in the Carpathian Basin. *Acta Universitatis Sapientiae, Philologica* 15/2: 166–181.
- Orosz Ildikó – Pallay Katalin 2020. *A kárpátaljai oktatás helyzete a 2019-es külső független érettségi eredményeinek tükrében*. II. RFKMF – “RIK-U” Kft., Beregszász – Ungvár.
- Tamás Dóra Mária 2014. *Gazdasági szakszövegek fordításának terminológiai kérdéseiről*. ELTE Bölcsészettudományi Kar, Fordító- és Tolmácsképző Tanszék, Budapest.
- Váradai Krisztián 2024. Nyelvészet és gazdaságtudomány találkozása a Termini online szótár kárpátaljai kölcsönszóanyagának alapján. In: Csernicskó István et al. szerk. *Digitális gazdaság és fenntartható fejlődés: a pénzügy, számvitel, menedzsment, valamint társadalom- és viselkedéstudomány legújabb trendjei*. II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Beregszász. 394–397.
- Vasvári Louise Olga 2014. Problémás nyelvi nem a nem nélküli magyar nyelvben. *Társadalmi Nemek Tudománya Interdiszciplináris eFolyóirat* 4/1: 130–166.

KRISZTIÁN VÁRADI – KORNÉLIA HIRES-LÁSZLÓ

„Navchannya” in the Hungarian terminological context

In the spring of 2024, the work that takes place within the framework of the Educational Terminology Subproject (in short: EDUTerm) of the “Science for the Hungarian Language National Programme – Hungarian Terminology Strategy Subprogramme” began with the cooperation of the research institutes belonging to the Termini Hungarian Language Research Network. The Antal Hodinka Linguistic Research Centre has also joined this initiative, in the framework of which, we started finding the Ukrainian equivalents of the Hungarian terms extracted from the Act CXC of 2011 on National Pub-

lic Education of Hungary, in line with the currently valid Ukrainian educational laws. At the time of the preparation of the present study, a total of 982 terms were included in the database, all of which were related to public education institutions in Hungary, the legal background of the institutions' operation, and various subfields of educational work. The aim of our study was to show what experiences we have gained during the translation of the first 250 terms regarding the conceptual differences between the Hungarian and Ukrainian public education systems. As outlined in the study, the biggest problems included the following: translation of complex terms, grammatical differences between the Hungarian and Ukrainian languages, the search for functional equivalents, the structure of the new Ukrainian public education system, and the search for regional equivalents.